

АНТИРЕЙДЕРСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОСИЛЕННЯ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Розвиток економічних процесів в публічному секторі економіки супроводжується частковим перерозподілом економічно привабливого майна та бізнесу від менш до більш ефективних менеджерів. Це є виявом економічної конкурентної боротьби, що проявляється у дружньому поглинанні, придбанні та інших формах. Іншим способом реалізації даних процесів є недружнє поглинання, або рейдерство. Дана проблема актуалізувалась в період нової хвилі перерозподілу власності. Особливо загострюється ця проблема з огляду на успішність рейдерських атак. За даними Антирейдерського союзу підприємців України у 2015 році близько 90% рейдерських атак були успішними [5].

В умовах високої залежності економіки України від зовнішніх фінансових запозичень проблема рейдерства на мікрорівні суттєво віддзеркалюється і на макрорівні. Неможливість вести стабільний бізнес в ефективно діючому правовому полі і відсутність відчуття захищеності бізнесу відштовхує іноземних інвесторів в індивідуальному і глобальному масштабі, що є загрозою економічній безпеці України загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми протидії рейдерству займалися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені: Б. М. Андрушків, З. С. Варналій, С. О. Бурбело [2], В. Н. Безчасний, О. В. Тарасова, О. А. Сороківська, О. І. Вівчар, К. Ю. Сидоренко та інші. Однак,

ця проблема захисту бізнесу від неправомірних захоплень потребує подальшого дослідження.

Постановка завдання. Дослідити специфіку динамічно змінюваних загроз рейдерства і окреслити методи протидії їм.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою ознакою нормального розвитку і привабливості економіки будь-якої країни є захищеність бізнесу. Порушення такої захищеності проявляється в рейдерстві, що характеризується переважно напівкримінальним характером в Україні. Цей спосіб часто супроводжується брутальним силовим захопленням.

Боротьба з рейдерством перш за все передбачає розуміння глибинності проблеми та динаміки механізмів його здійснення. Нажаль офіційні урядові сайти не публікують жодної зведеної статистики щодо рейдерських захоплень, тому дослідникам доводиться використовувати результати часткових досліджень. Одним з таких є Антирейдерський союз підприємців України, на сайті якого представлено окремі показники глибинності проблеми рейдерства в Україні:

- в Україні функціонує близько 50 фахово підготовлених рейдерських груп;
- приблизна кількість успішних захоплень складає 3000 на рік;
- успішність рейдерських атак складає близько 90% [5];
- щорічний обсяг поглинань становить майже 7 млрд. дол. США [4];
- середньостатистична норма прибутку рейдера в Україні, за експертними оцінками, становить близько 100 %;
- українське рейдерство має відчутну кримінальну складову: протиправні дії чиняться із залученням збройних формувань, а подекуди – навіть співробітників правоохоронної системи тощо [3, с. 45].

Українська економіка характеризується переважно «сірим» і «чорним» рейдерством.

Основними юридичними інструментами недружнього поглинання є: ухвали судів про застосування заходів із забезпечення позовів, якими для

сторони корпоративного конфлікту або іншої особи можуть застосовуватися заборони на відчуження активів і корпоративних прав, арешти банківських рахунків і рахунків у цінних паперах; судові позови, подані з метою витребувати за допомогою суду певну інформацію від товариства, його учасників, реєстратора чи інших осіб; судові рішення про визнання недійсними рішень загальних зборів та інших органів управління товариства, їх установчих документів; судові рішення, спрямовані на легітимацію тих або інших рішень органів управління товариства або органів державної влади. Часто такі судові ухвали виносяться в результаті штучних організованих процесів, в яких обидві сторони, а також треті особи представляють інтереси агресора [8].

Узагальнюючи дослідження [8; 7; 6] виокремимо умови, що сприяють підвищенню уваги рейдерів і, відповідно, загрози захоплення.

Успішність бізнесу. Без цієї умови підстави для рейдерського захоплення фактично відсутні. Винятком може бути захоплення з метою заволодіння землею.

Недостатній контроль над пакетом акцій. Публічність акціонерних товариств дає можливість фізичним особам чи підставним компаніям скуповувати значну кількість акцій. При цьому навіть при володінні контрольним пакетом акцій менеджментом компанії рейдери отримують право впливу на прийняття стратегічно важливих рішень і, відповідно, значного тиску на керівництво.

Жорсткість конкурентної боротьби. В умовах «білого» і «сірого» рейдерства інколи компаніям вигідніше поглинути конкурента, ніж домовлятися з ним про умови ведення бізнесу. Така стратегія характерна в більшості для середніх і великих компаній. Це дозволяє не тільки зекономити на елементах конкурентної боротьби, але і розширити сегмент ринку продажу чи надання послуг.

Продуктивні активи. Окремою метою рейдерських атак є заволодіння активами підприємства, зокрема продуктивним обладнанням. Прояви такого виду нападів часто спостерігаємо на сході України, коли в умовах військових

дій велика кількість обладнання з недавно діючих підприємств вивозиться за межі держави.

Корпоративні конфлікти між учасниками товариства можуть призвести до бажання одного з них отримати повний контроль над бізнесом чи власністю і вчинення законних чи незаконних дій щодо його отримання.

Неконтрольована кредиторська заборгованість. Альтернативним, окрім скупки акцій, методом отримання контролю над підприємством є скупка його боргів у різних кредиторів. В такому випадку одночасна вимога повернення боргів з різних напрямків призведе до фактичної зупинки роботи компанії і її продажу за суттєво нижчу ціну.

Враховуючи зазначені ризики рейдери можуть реалізовувати доволі широкий діапазон дій:

- банкрутство. В умовах розвитку законодавства про банкрутство рейдери знаходять все нові методи дій;

- скупка акцій. Про цей метод йшлося раніше;

- силове захоплення. Найжорсткіший метод «чорного» рейдерства. В країнах з дієвою правовою системою втрачає свою популярність, однак в інших країнах є одним з основних;

- шахрайство. Сюди входять різні методи підробки документів та проведення фіктивних зборів акціонерів (незначної їх частки) для прийняття згубних для компанії рішень;

- адміністративний вплив. Здійснюється через співпрацю рейдерів з корумпованими держслужбовцями;

- грінмейл (грінмейлінг). Це психологічний спосіб діяльності, що починає набирати оборотів як самостійний бізнес. Його суть полягає в тому, щоб, скупивши значну кількість акцій компанії, створити загрозу рейдерського захоплення, і в цих умовах продати акції цій же компанії за значно завищеною ціною.

Часто дії рейдерів будуються не тільки через використання сірих чи чорних схем, але і через пошуки помилок в організації бізнесу: невірне

оформлення документів, невчасність виплати дивідендів, чорна бухгалтерія тощо.

Базовим елементом запобігання рейдерству є захист стратегічної інформації підприємства (прибутковість, основні акціонери, організація системи безпеки тощо). Якщо більшість інформації про фінансовий стан публічних акціонерних товариств є у відкритому доступі, то інформація про систему безпеки підприємства (в тому числі кібербезпеки), майно, внутрішню фінансову політику потребує особливої уваги. Основні інформаційні складові захисту від рейдерства суб'єктів підприємницької діяльності представлено на рис. 1.

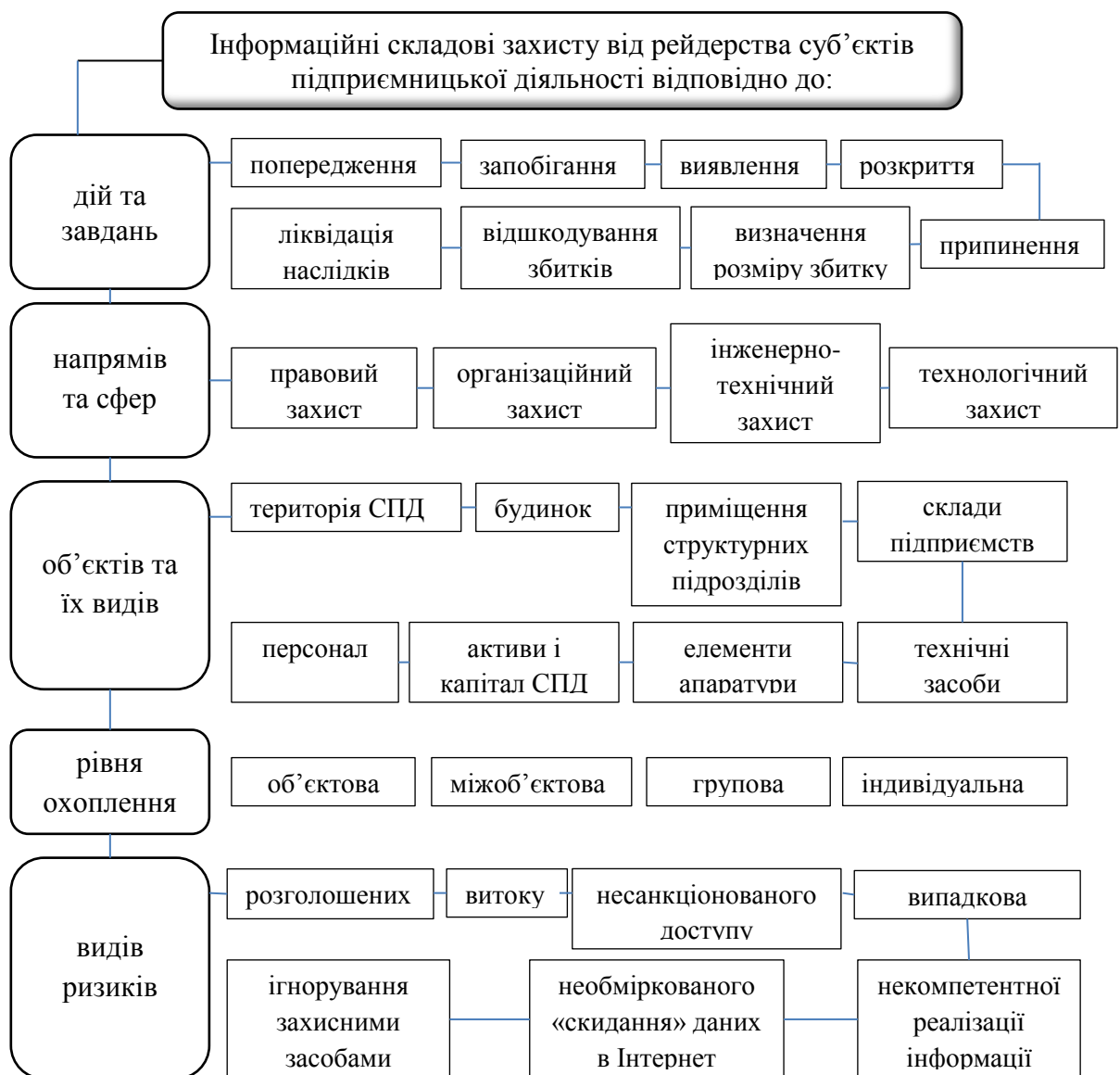

Рис. 1. Інформаційні складові захисту від рейдерства суб'єктів підприємницької діяльності

Джерело: [1, с. 55]

Висока динамічність механізму рейдерських захоплень унеможлиблює розроблення єдиної стратегії антирейдерства, однак спільність ряду рис діяльності рейдерів дозволяють сформулювати основні підходи для захисту власного бізнесу:

1. Найбільш захищеним є підприємство, на якому працюють достатньо фахові спеціалісти в напрямках, що стосуються його безпеки.

2. Важливим є чітке розуміння правового захисту форм власності, характерних для конкретного виду бізнесу, особливостей оформлення всієї основної документації, та розуміння «проблемних» місць, які можуть використати рейдери.

3. Необхідною є безперервна перевірка усіх складових корпоративної безпеки. Бажаною є постійна співпраця з перевіреними юристами, що будуть відслідковувати якість оформлення документів і чіткість формулювання договорів.

4. Якісно продумати стратегію кредитної політики компанії, щоб у випадку посягання на власність компанії банк також був зацікавлений у захисті бізнесу жертви.

5. Постійний моніторинг стану розрахункових рахунків.

Даний перелік стосується переважно білого та сірого рейдерства. Продовження буде стосуватися його поєднання з елементами «чорного» рейдерства.

6. Великим компаніям доцільно мати власну службу безпеки при тісній співпраці з територіальними охоронними структурами та правоохоронними органами шляхом укладання відповідних контрактів.

7. Оригінали установчих документів краще зберігати в банківських скриньках чи інших захищених місцях поза межами головного офісу.

8. У випадку виявлення активних загроз чи початку самої рейдерської атаки потрібно здійснювати максимум публічного оповіщення усіма можливими засобами.

Також, фахівці стверджують, що найефективнішим від захоплення підприємства рейдерами є захист превентивного характеру (максимальне підвищення вартості підприємства, перевід інтересу потенційного рейдера на цивілізований механізм, реструктуризація бізнесу) [7, с. 171]. Це дозволить суттєво збільшити шанси відстояти свій бізнес правовим шляхом.

Висновки та подальші дослідження. Дослідження можливостей боротьби з рейдерством в Україні дозволяє зробити наступні висновки: необхідно розвивати антирейдерське законодавство в напрямку накладання кримінальної відповідальності за рейдерські атаки, підвищувати публічність проблеми рейдерства на усіх рівнях, сприяти створенню цілісної системи антирейдерства.

Література

1. Бесчастный В. Н. Экономическая безопасность : учеб. / В. Н. Бесчастный, В. И. Лазаренко; под общ. ред. В. И. Лазуренко. – Донецк : Каштан, 2010. – 1038 с.
2. Бурбело С. О. Інформаційне забезпечення протидії рейдерству / С.О. Бурбело // Культура народів Причорномор'я. – 2011. – № 215. – С. 28-31.
3. Вівчар О. І. Перманентна генерація розвитку рейдерства в контексті деструктивних економічних явищ / О. І. Вівчар // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – Випуск III (55). – Чернівці, 2014 – С. 44–47.
4. Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/print/96240.html>. – 29.9.2016
5. Офіційний сайт Антирейдерського союзу підприємців України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://antiraidер.ua/articles/kak-zashchitit-svoe-imushchestvo-i-biznes-ot-reyderskogo-zakhvata/>. – 30.9.2016

6. Сидоренко К. Ю. Рейдерство как форма экономических преступлений в Украине и в мире / К. Ю. Сидоренко, В. В. Кошеленко // Вісник наукового товариства ДонНУ. – 2011. – №3. – С. 93-98

7. Сороківська О. А. Дослідження виявів економічного рейдерства в Україні та пошук шляхів його подолання / О. А. Сороківська // Економіка Менеджмент Підприємництва. – 2014. – № 26 (II). – С. 163-173.

8. Тарасова О. В. Особливості рейдерства в Україні / О. В. Тарасова // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. / ред. М. І. Зверяков; Одеський держ. екон. ун-т. – Одеса, 2007. – Вип. 29. - С. 206-210.

References

1. Beschasnyy V.N. Lazurenko V.I.(2010) Ekonomycheskaia bezopasnost : ucheb. [Economic security: textbook], Kashtan, Donetsk,1038 p.

2. Burbelo S.O.(2011), “Informational support of anti-raiding activity”, Kultura narodov Prychernomoria, no.215, pp.28-31.

3. Vivchar O.I. (2014) “The permanent generation of raiding in the destructive economic phenomena”, Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky, iss.3, pp. 44-47.

4. Verkhovna Rada of Ukraine, available at: <http://rada.gov.ua/print/96240.html>. – 11.11.2016

5. Anti-raiding Entrepreneurs' Union of Ukraine, available at: <http://antiraiders.com.ua/articles/kak-zashchitit-svoe-imushchestvo-i-biznes-ot-reyderskogo-zakhvata/>

6. Sydorenko K.U., Koshelenko V.V. (2011), “Raiding as a form of economic crimes in Ukraine and worldwide”, Visnyk naukovohto tovarystva DonNU, no 3. – pp. 93-98.

7. Sorokivska O. A. (2014) “Research of the economic raiding manifestation of in Ukraine and finding of overcoming ways”, Ekonomika. Menedzhment. Pidpriemnytstvo. no.26 (II) – pp.163-173.

8. Tarasova O.V.(2007), “Specific features of raiding in Ukraine”, Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen: zb. nauk. pr., edited by M. I. Zvieriakov, vol. 29, pp. 206-210 .